

MEDIA MADANIYAT ASARLARINI TAHLIL QILISHNING USLUBIY ASOSLARI

Xalillayeva Go‘zaloy Mo‘minjon qizi UDK: 37.02

Urganch RANCH ORCID:0009-0008-6844-5360

texnologiya universiteti “Pedagogika va aniq fanlar” kafedrasida o‘qituvchisi

E-mail: xalillayevagozaloy@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak mutaxassislarini media ta’limdan foydalanish uchun tanqidiy fikrlashlarini takomillashtirishga qaratilgan. Bo‘lg‘usi o‘qituvchilarga media madaniyat asarlarini tahlil qilish to‘g‘ri idrok etish, tanqidiy tahlil qilish va baholashni o‘rgatish va undan tashqari tadqiqotda ommaviy axborot vositalarining insonga ta’siri va yosh avlod tarbiyasida muhim ahamiyatga ega ekanligi ta’kidlab o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: mediasavodxonlik, media madaniyat, ommaviy axborot vositalari, tanqidiy fikrlash, tahlil

Методологические основы анализа произведений медиакультуры

Аннотация

Данная статья направлена на развитие критического мышления будущих специалистов для использования медиаобразования. С целью научить будущих учителей правильному восприятию, критическому анализу и оценке произведений медиакультуры, а также повлиять на значимость исследований влияния средств массовой информации на человека и воспитание подрастающего поколения.

Ключевые слова: медиаграмотность, медиакультура, средства массовой информации, критическое мышление, анализ

Methodological foundations of analysis of works of media culture

Annotation

This article aims to improve the critical thinking of future specialists for using media education. To teach future teachers the right perception, critical analysis and evaluation of the analysis of works of media culture, and also to influence the importance of research on the impact of mass media on people and the education of the younger generation. has been read.

Key words: media literacy, media culture, mass media, critical thinking, analysis

KIRISH: Jamiyatning kelajakdagi taraqqiyoti va holati zamonaviy yoshlar qo‘lida. Shu munosabat bilan talabalarining kelajakda demokratik jamiyatning to‘laqonli fuqarosi bo‘lib yetishishlariga imkon beradigan mustaqil fikr yuritish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zarur. Media turli sohalarda keng qo‘llaniladi va shaxsning shaxsiyatiga ham, ijtimoiy jamoalarga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, talabalar turli xil ommaviy axborot vositalari bilan eng ko‘p aloqada bo‘lishadi.

Bugungi kunda bo‘lg‘usi o‘qituvchilarga ommaviy axborot vositalari ma’lumotlarini to‘g‘ri idrok etish, tanqidiy tahlil qilish va baholashni o‘rgatish ayniqsa muhim ko‘rinadi. Axborotni turli shakllarda idrok etishga tayyor bo‘lmagan talaba uni to‘liq idrok eta olmaydi, tushuna olmaydi va tahlil qila olmaydi, o‘z pozitsiyasini ishonchli ifoda eta olmaydi, ommaviy axborot vositalarining manipulyatsiya ta’siriga qarshi tura olmaydi.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-2

Zamonaviy pedagogikaning yoʻnalishi boʻlgan media-taʼlim talabalarida u yoki bu maʼlumotlarga nisbatan tanqidiy va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, talabalarni media kanallari orqali uzatiladigan xabarlarini taqqoslash va baholashga undashga qaratilgan boʻlib, bu maxsus yuqori darajada amalga oshirilishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA: Media taʼlimning eng muhim vazifalaridan biri auditoriyada toʻliq idrok etish qobiliyatini hamda media matnlarni mustaqil va tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Bu muammoga L.M. Bazhenova, E.A. Bondarenko, E.V. Muryukina, A.V. Spichkina, E.A. Stolbnikova, Yu.N. Usov, A. V. Fedorov, I.V. Chelysheva[1] va boshqa koʻgina olimlar asarlari yozgan. Media madaniyat asarlarini mustaqil tahlil qilish va baholash qobiliyati talabalar tayyorlashda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

NATIJA VA TAHLIL: Media matn tahlili deganda, ommaviy axborot vositalarida berilgan axborotning har qanday shakli va janrida (televidenie, film, matbuotdagi materiallar, veb-saytlar va boshqalar) taqdim etilgan matnni uning individual tomonlari va tarkibiy qismlarini hisobga olgan holda oʻrganish usuli sifatida talqin etiladi.

Tahlil - bu ommaviy axborot vositalarini oluvchidan ongli ravishda aks ettirishni, ommaviy axborot vositalari orqali uzatiladigan matnning alohida belgilarini ham, uning yaxlit, kontekstli aksini ham tanib olishni talab qiladigan murakkab fikrlash jarayoni.

Maqsad belgilangan media matni tahlil qilish quyidagi komponentlar bilan ishlashni oʻz ichiga oladi:

- ❖ ommaviy axborot vositalarining turini, yaʼni xabar toifasini aniqlash;
- ❖ media xabarning mumkin boʻlgan xatolari va noaniqliklarini qidirish;
- ❖ media-matnning potentsial manzili (auditoriya turi, ijtimoiy mavqei);
- ❖ media-xabarning maqsadini aniqlash;
- ❖ berilgan media-matnning maqsadlari va vositalari oʻrtasidagi munosabat va boshqalar.

Ommaviy axborot vositalari matnlarini tahlil qilish usullarining tasnifini quyidagicha koʻrsatish mumkin:

- ❖ avtobiografik (shaxsiy) tahlil: munosabatlar tavsifi, tajribalar, his-tuygʻular, xotiralar, ommaviy axborot vositalari matnlari tufayli yuzaga keladigan jarayonlar;
- ❖ talabalar shaxsiy hayotiy tajribalarini solishtiradilar (shaxsiy hayotiy voqealar, ularning xarakterining turli hayotiy vaziyatlarda namoyon boʻlishi media matn qahramonlarining hayotiy tajribalari bilan taqqoslanadi), assotsiativ xotiraga tayanadi. Bunday tahliliy yondashuv tinglovchilarga media madaniyatining shaxsi rivojlanishiga taʼsirini tushunishga yordam beradi.

Aslida, media matnlarni tahlil qilish jarayonida idrokga munosabat va uning mahsuldorligi koʻplab omillarga bogʻliq: tomoshabinning badiiy tajribasi, hayoti va gʻoyaviy munosabati, ommaviy axborot vositalarining afzalliklari, axloqiy qadriyatlar va boshqalar. Bu omillarning barchasini hisobga olish kerak. Oʻqituvchi va talabalar auditoriyasida media-maʼrifiy mashgʻulotlarni oʻtkazishga tayyorgarlik koʻrayotganda, mediamadaniyat asarlarini tahlil qilish natijasida ushbu bosqich maqsadiga erishish mumkin, yaʼni talabalarni ekranda koʻrgan narsalarini aks ettirishga oʻrgatishga tayyorlash.

Fikrlashning bir necha asosiy turlari mavjud:

- elementar (bilim va harakatlarning tahlili);
- ilmiy (turli bilim sohalaridagi nazariy tushunchalarni tanqidiy tahlil qilish);
- falsafiy (borliq va tafakkurni anglash va tushunish, butun insoniyat madaniyati).

Fikrlash jarayonida ommaviy axborot vositalaridan olingan ma'lumotlar umumlashtiriladi va unga mustaqil, shaxsiy munosabat shakllanadi. Shu bilan birga, fikrlash bosqichi media matni tushunish, to'g'ridan-to'g'ri idrok etish bosqichi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, natijada yangi bilimlarni mavjud bilimlar bilan bog'lash, zarur qo'shimcha ma'lumotlarni qidirish

Fikrlash jarayoni munozaraning barcha ishtirokchilarini - ham o'qituvchini, ham talabalarni - birgalikda ijodiy faoliyatga jalb qilishni o'z ichiga oladi, ularni ijodiy faoliyatning teng sub'ektlari holatiga qo'yadi. Media-madaniyat mavzusini aks ettiruvchi munosabatlar o'qituvchi va talabalar o'rtasida, shuningdek, auditoriya va media matni yaratuvchilar o'rtasida amalga oshiriladi. Bunda mazkur sub'ektlarning o'zaro aks etishi yuzaga keladi va mulohaza natijasi «tushunchalarda, ma'nolarda, g'oyalarda ifodalangan yangi faol mazmun, muayyan ideal rejaga aylanadi.

Ommaviy axborot vositalari ta'lim jarayoni metodologiyasida yozma va og'zaki fikrlash faol qo'llaniladi. Yozma mulohaza yuritish bosqichida taqrizlar, insholar, ijodiy ishlar tinglovchilar fikrlash jarayonida faol ishtirok etadi. O'z his-tuyg'ularini, g'oyalarni, fikrlarini, media madaniyatning u yoki bu ishi haqidagi fikrlarini yozma bayon qilishdir.

Og'zaki mulohaza media madaniyati asarlarini tahlil qilishning bir xil darajada muhim tarkibiy qismidir, chunki mulohaza bosqichida muloqotni tashkil etish "bir masala bo'yicha turli xil fikrlarni ko'rish va ko'rib chiqish imkonini beradi. Har xil turdagi va janrdagi media matnlarini tahlil qilish jarayonida og'zaki fikr almashish, epizodlarni jamoaviy muhokama qilish, ijodiy vazifalarni bajarishni o'z ichiga oladi, bunda tomoshabinlar o'z nuqtai nazarini asosli ravishda ifoda etish qobiliyatiga ega bo'ladi. Boshqalarning ommaviy axborot vositalari faoliyati haqidagi fikrlari bilan tanishish.

L.Masterman OAV axborotini o'rganishning to'rtta asosiy yo'nalishini quyidagicha belgilab oldi.

1. Uning yaratilishiga kim mas'ul, ommaviy axborot vositalariga kim egalik qiladi va kim nazorat qiladi?
2. Istalgan effektga qanday erishiladi?
3. Shu tarzda yaratilgan dunyoning qadriyat yo'nalishlari qanday?
4. Tomoshabinlar buni qanday qabul qiladi? [1].

L.Masterman fikricha, mediata'lim mediamadaniyat asarlarini baholash jarayoni emas, balki ularni o'rganish jarayonidir. Shu bois, L.Masterman nafaqat mediamadaniyat durdonalarini, balki ommaviy axborot vositalari va butun insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar sohasini o'rganish ancha istiqbolli va yaxshiroq, deb hisoblaydi.

OAV asarlari tahlili media-talimda ommaviy axborot vositalarini idrok etish va mustaqil baholash bilan chambarchas bog'liq holda ko'rib chiqiladi, bu esa auditoriyadan axborot olami sohasida ma'lum bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishni talab qiladi.

Ommaviy axborot vositalari oqimining jadal o'sib borishi bilan, birinchi navbatda, eng muhim o'rinlardan biri haqiqiy ma'lumotni yolg'on ma'lumotdan ajratish, media matnlarining auditoriyaga ta'sirini kuchaytirish uchun qo'llaniladigan manipulyatsiya usullarini tan olishdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR: Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, inson o'zi uchun qiziqarli bo'lgan, uning shaxsiy imtiyozlari va munosabatlariga eng mos keladigan, o'zi uchun jozibador bo'lgan va hokazolarni yaxshiroq idrok etadi. Boshqacha qilib aytganda, har qanday ma'lumot inson tomonidan tanlab idrok qilinadi. Masalan, tomoshabinlar mahsulot reklamasini yaxshiroq idrok etishlari uchun media kompaniyalar uni jozibali ko'rinishda taqdim etishga harakat qiladilar. Bunday

holda, lingvistik (audio), vizual yoki audiovizual usullar ommaviy axborot vositalarini idrok etishni kuchaytiruvchi omilga aylanadi.

Ommaviy axborot vositalari yordamida manipulyatsiya shaxsning qiymat sohasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Asta-sekin, iste'molchi o'zi tomonidan o'ta qimmatli deb hisoblangan reklama qilingan narsalarga o'ziga xos qaramlikni rivojlantirishi mumkin. Va, ma'lumki, qadriyat yo'nalishlarining o'zgarishi shaxsda tub o'zgarishlarga olib keladi va ma'naviy, axloqiy va estetik emas, balki individualistik va moddiy ehtiyojlarni keltirib chiqaradi. Shu munosabat bilan, media-ta'limning birinchi muhim vazifalaridan biri auditoriyaning media kompetentsiyasini rivojlantirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Федоров, И.В. Чельшева, Е.В. Мурюкина “Медиаобразовательный компонент при реализации магистерских программ” Таганрог, 2015.
2. “Umumiy pedagogika” E. M. Xudoynazarov, I. A. Abdrimov, G. M. Xalillayeva, M. M. Doschanova BOOKMANY PRINT Toshkent-2023
3. “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” E. M. Xudoynazarov, G. M. Xalillayeva, A. F. Sabirova, J. S. Raximboyev BOOKMANY PRINT Toshkent-2023
4. “Talabalarning o'quv faolliklarini rivojlantirishga yo'naltirilgan model va undan foydalanishning didaktik shart-sharoitlari” G. M. Xalillayeva TDPU ilmiy-nazariy jurnali 7-son 2024-yil
5. “BO'LG'USI O'QITUVCHILAR MEDIA TA'LIMDAN FOYDALANISH UCHUN TANQIDIY FIKRLASHLARINI TAKOMILLASHTIRISH” G. M. Xalillayeva TAMADDUN NURI jurnali 11-son 2024-yil